

## **A helyi szociális ellátórendszer**

A kötet támogatói:

**48301** Területpolitika helyi szociális ellátórendszerrel érintő döntéseinek hatása a vidéki helyi társadalmak (falvak és kisvárosok) népesség megtartó képességére és a helyi hatalom érdekérvényesítésére (K)

**50161** A területpolitikai döntések hatása a települések népességtartó képességére (PU)



**nka**  
Nemzeti Kulturális Alap



**FVM Vidékfejlesztési, Képzési és Szaktanácsadási Intézet**

# **A helyi szociális ellátórendszer**

Tanulmánygyűjtemény

Szerkesztette:

**Bódi Ferenc**

MTA PTI

2008.

© szerkesztő és szerzők

Lektorálta:  
SZEGVÁRI PÉTER

Felelős kiadó:  
MTA PTI igazgatója

Borítóterv:  
KOVÁCS MARIANN

Borító fotók:  
EURÓPAI BIZOTTSÁG fotótára és FEKETE ATTILA

ISBN: 978-963-7372-57-5

Készült:  
Agroinform Kiadó és Nyomda Kft.  
1149 Budapest, Angol u. 34.  
Felelős vezető: BOLYKI ISTVÁN  
[www.agroinform.com](http://www.agroinform.com)  
Nyomdavezető: STEKLER MÁRIA

# Tartalom

Előszó	
Csatári Bálint	
<b>A vidékiségről a XXI. század eleji Magyarországon .....</b>	<b>7</b>

## A helyi szociális ellátórendszer

Bódi Ferenc	
<b>A helyi szociális ellátórendszer – LOSS .....</b>	<b>11</b>
Jóna György	
<b>Szociális ellátórendszer az Európai Unióban .....</b>	<b>17</b>
Fábián Gergely	
<b>Globalizáció és lokalizáció az egészségügyben .....</b>	<b>31</b>
Bódi Ferenc	
<b>A szociális ellátórendszer kifejlődése Magyarországon .....</b>	<b>57</b>
Bódi Ferenc – Fekete Attila	
<b>Iskolák- óvodák elhelyezkedése és bezárása napjainkban .....</b>	<b>71</b>
Bódi Ferenc – Bódi Mátyás	
<b>A szociális ellátórendszer örökölt különbségei .....</b>	<b>91</b>
Balácsi Ildikó – Bódi Ferenc – Obádovics Csilla	
<b>Iskolai teljesítmény, iskola átszervezés .....</b>	<b>105</b>

## Egyenlőtlenségek Magyarországon

Gaszó Ferenc	
<b>Közoktatás a zárványtársadalomban .....</b>	<b>129</b>
Laki László	
<b>Szocializáció néhány jellemzője a „szegény Magyarországon” .....</b>	<b>145</b>
Fábián Gergely – Szoboszlai Katalin – Hüse Lajos	
<b>A „kamatos pénz” .....</b>	<b>159</b>
Fónai Mihály – Vitál Attila	
<b>A tiszavasvári magyarcigány és oláh cigány lakosság szociális helyzete és egészségi állapota .....</b>	<b>179</b>

Obádovics Csilla – Kulcsár László	
<b>Tartós munkanélküliség vidéki térségekben .....</b>	<b>205</b>
Fekete Attila	
<b>Hátrányos helyzetű települések infrastruktúrájának fejlődése 1990 után .....</b>	<b>221</b>
 <b>Az egyenlőtlenségek kezelése – területpolitika</b>  	
Fekete Attila	
<b>Kedvezményezett települések Magyarországon 1949–2004.....</b>	<b>239</b>
Bódi Ferenc	
<b>Forrásallokáció és fejlettség .....</b>	<b>257</b>
Pupek Emese	
<b>Nemzeti stratégiák az Európai Unió kohéziós politikájának megvalósításáért .....</b>	<b>279</b>
Szarvák Tibor	
<b>Szociális földprogramok .....</b>	<b>295</b>
Szilágyiné Szemkeő Judit	
<b>A helyi életvilág újratertése az iskolák segítségével .....</b>	<b>311</b>
Bódi Ferenc	
<b>Migrációs folyamatok az újkori Magyarországon .....</b>	<b>321</b>
Bódi Ferenc	
<b>A szociális gondolat születése a két világháború között hazánkban .....</b>	<b>333</b>
Bódi Ferenc	
<b>A tardi helyzettől a Cifranomorúságig .....</b>	<b>357</b>

## Mellékletek

# Előszó

Csatári Bálint

## A vidékiségről a XXI. századeleji Magyarországon

*A magyar vidéket a rendszerváltozás, ha lehet mondani, még sokkal jobban megrázta, mint a fővárost, vagy nagyvárosainkat. Az államszocializmus idejének falusi „szentháromságát” alkotók – a tanácselnök, a párttitkár és a termelőszövetkezeti elnök – közül kettő, a politikai és a gazdasági hatalmat birtokoló, szinte azonnal eltűnt. A megalakuló falusi önkormányzatok sokaságában hitték azt, szinte eufórikus hangulatban, hogy az új világban igen gyorsan képesek lesznek a virágzó osztrák vagy holland falvak mintájára átalakulni. Azon túl, hogy a helyi ügyek helyi intézésének fontosságát, az akkor igen sokat emlegetett, s ma már sajnos gyakran csak jelképes értelemben használt szubszidiaritás lényegét megkérdőjeleznénk, az idő múlásával egyre világosabbá vált: a magyar vidék nagyon differenciáltan változik.*

*A globális változásokkal szemben egy egyre kevésbé védekező képes, gazdasági erejében megroggyant, agrárvilágát tekintve szinte teljesen átalakult, társadalmát illetően alapvetően öregedő, vagy netán gettósodó magyar vidék áll.*

*Ugyanakkor a városi tér is erőteljesen kiterjedt. A szuburbán fejlődés több száz magyar falu és kisváros települési világát, környezetét, gazdaságát, társadalmát formálta át. De leginkább talán a vidék, a falvaknak évszázadok óta lételemét adó mezőgazdaság, a lokális agrárvilág változott meg. Ennek lényege, ahogy egy kedves idősebb kollegám, szinte adomaként mondta egyszer: ilyen még nem volt a magyar faluban. A falu szélén lakó nem tudja kié a kertje vége alatt található külterületi földarab. A második háború előtt tudta. Vagy a nagybirtokosé volt, vagy az övé, vagy más falubélijéé. Most lehet, hogy egy fél évszázada, az 1950-es évek elején elüldözött egykori falubeli kulák tulajdonos fővárosban élő unokájáé, aki egy három faluval odébb működő, az ottani termelőszövetkezetből alakult kft-nek adja ki bérbe. Ahonnan időnként megjelenik egy „idegen” traktoros, vagy kombájnos és elvégzi a szükséges munkálatokat. Vagy éppen az is lehet, hogy egy korábban kötött zsebszerződéssel már csak a földpiac liberalizálására vár a másik, az adott falut és annak népét soha nem látó, tulajdonos. „Cifra nyomorúság” ez, ahogy írna talán ma is **Szabó Zoltán**.*

*A vidéki változások egyik legnehezebben kezelhető eleme, az a magyar „vidék-kép” változatlanlansága. Nálunk a vidék megítélése mindig szélsőséges volt. Nem ritka, hogy a nemzeti múltunk ősi erejét tulajdonítják neki, de az sem, hogy a legbugrisabb elmaradottság jelezőit akasztják rá. Talán sehol a világon nincs ilyen – külföldiek számára gyakran érthetetlen és persze értelmetlen – urbanus-rurális (népies) szellemi, sőt talán akár abszurd módon ideológiáinak is nevezhető szembenállás, mint minálunk. Már a rendszerváltás hajnalán szétvált Monor majd Lakitelek.*

A falu társadalma persze ebből aligha értheti mi is zajlik körülötte. Az európai uniós értelmezésben használt vidékpolitikáról, meg a vidék közhasznáról persze minálunk is sok-sok hír szól. Annál kevesebb valódi hír vagy tudósítás szól az alulról építkező, sokszereplős, a megmaradt vagy megújuló faluközösségek minden belső erőforrását kihasználó és külsőket megszerezni képes, sok szempontú, ún. multifunkcionális vidékfejlesztésről. Amelyben a vidék önálló és viszonylag pontos értelmezések után meghatározott tér, amelynek fenntartását, felzárkózását és fejlődését komplex, a társadalom nagy részének egyetértésével találkozható, többségében, – mint azt a fejlettebb világban is tapasztalhatjuk, – hosszú távon eredményeket hozó programok valósulnak meg.

A magyar vidék problémái három nagy csoportra oszthatók.

A környezet fontossága a globális felmelegedés, a szélsőségesen változó klimatikus problémák és a rendkívüli értékű természetvédelmi területeink okán aligha szorul további bizonyításra.

A mezőgazdaság az élelmiszertermelés iránt kétségtelenül kimutatható új és növekedő kereslet okán szintén átértékelődik. De az már korántsem egyszerű kérdés, hogy a magyar vidék összes e téren kétségtelenül kimutatható komparatív termelési előnyeinket és lehetőségeinket hogyan tudjuk kamatoztatni a vidék egésze számára. Hogy a globális versenyben is helytálló agrártermelők mellett jut e minden vidéki asztalára jó minőségű, alapvető élelem, akár úgy is, hogy újra többen önellátásra termeljenek. S megszűnnének a parlagnyírt területek, valamennyire helyreállnának a lokális (kistérségi) piacok. Ehhez kellő szolidaritásra is szükség van.

A harmadik fő probléma, – amelyik természetesen egyáltalán nem értelmezhető az előbbi kettőtől függetlenül, hiszen az ún. vidéki települési térben is szervesen összekapcsolódnak és hatnak egymásra, – a vidéki társadalom, annak szociális és önkormányzati viszonyai. E könyv fő értéke, hogy számos tudományterület nézőpontjából ad alapos és érdekes látásmódot a XXI. század eleji magyar vidékről. A sokoldalú elemzések egyértelműen sugallják: a magyar vidék, falvaink és kisvárosaink társadalma egyfajta szociális csapdában vergődik. A hagyományos paraszti világ szinte véglegesen eltűnt. Az államszocializmus vidékén egyszerre szűnt meg a falusi család egyik vagy másik tagjának városi munkahelye, a jóléti, illetve bizonyos közösségi szociális feladatokat is magára vállaló termelőszövetkezet és a hozzá szervesen kapcsolódó háztáji gazdaság. Ez a valóban több lábbon álló magyar vidékies családmódot az 1970-es 80-as években – igaz rengeteg munkával – de biztos megélhetést, tisztességes jövedelmet jelentett és némi progressziót is hordozott. Például a sikeres vállalkozás ideáját. Ma sajnos, mint e könyv egymásután következő tanulmányai rendre illusztrálják, a kép sokkal bonyolultabb és lehangolóbb. Abban viszont biztosak lehetünk, hogy csak sokak hasonlóan éles és pontos képe segíthet a mai magyar vidéki társadalom problémáinak „tisztán látásában”. E nélkül ugyanis nem lehet semmire jutni, semmit komolyan megtervezni. Ahogy egy ma is abszolút értelemben „európai gondolkodású és vidéki” költőnk tanácsolta: „Messze jövőddel, komolyan vess össze jelenkort!”

Tanácsolom tehát e könyv leendő olvasójának, – legyen ő országos vagy helyi politikus, polgármester vagy közt szolgáló tisztviselő szakember, kutató, tervező, vidéki értelmiségi, pedagógus, orvos, állatorvos, gyógyszerész, vállalkozó, vidékfejlesztő, újságíró és felsőfokú tanintézet hallgatója, vagy csak egyszerű érdeklődő – gondoljon **Kölcseyre**. S a honi vidékünk jövőjének megtervezéséhez komolyan elmélkedjünk el e könyv segítségével is annak jelenéről.



# A helyi szociális ellátórendszer

